

27/3/2017

Μ Ο δολοφόνος ή Μ ο δράκος του Ντίσελντορφ (1931)

Μ Ο ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ Ή Μ Ο ΔΡΑΚΟΣ ΤΟΥ ΝΤΙΣΕΛΝΤΟΡΦ

Σκηνοθεσία: Φριτς Λανγκ

Σενάριο: Τέα φον Χάρμποου, Φριτς Λανγκ,
Έγκον Γιάκομπσον

Ηθοποιοί: Πέτερ Λόρε, Ελεν Γουίντμαν,
Ινγκε Λάντγκουτ, Ότο Βερνίκε,
Τέοντορ Λόος,
Γκούσταφ Γκρούντγκενς

Φωτογραφία: Φριτς Αρνο Βάγκνερ

Μοντάζ: Πολ Φάλκενμπεργκ

Χώρα: Γερμανία (Α/Μ)

Διάρκεια: 105'

Πρώτη προβολή: Ώρα 6.00 μ.μ.

Δεύτερη προβολή: Ώρα 8.15 μ.μ.

Τρίτη προβολή: Ώρα 10.30 μ.μ.

Διακρίσεις:

- Ψηφίστηκε η σημαντικότερη Γερμανική ταινία όλων

των εποχών (Ένωση Γερμανικών Ταινιοθηκών)

- Μια από τις 100 καλύτερες ταινίες του παγκόσμιου
κινηματογράφου (Λίστα του Empire magazine)

Το κλασικό αριστούργημα του Fritz Lang

**Ο δολοφόνος είναι ανάμεσά μας... Η πρώτη ταινία
για serial killer!**

**Στο Βερολίνο του 1930 η αστυνομία αλλά και ο
υπόκοσμος αναζητούν έναν κατ' εξακολούθηση
δολοφόνο μικρών παιδιών.**

**Ο Φριτς Λανγκ αξιοποιεί στο έπακρο την ηχητική
μπάντα (ο δολοφόνος "συστήνεται" με ένα μελωδι-
κό σφύριγμα, πρωτοποριακή χρήση της αφήγησης
off), με τα περίτεχνα κάδρα και τις φωτοσκιάσεις
δημιουργεί μια εφιαλτική ατμόσφαιρα, αλλά πάνω
απ' όλα ενσωματώνει στην ψυχή αυτού του απει-
λητικού θρίλερ το κοινωνικοπολιτικό κλίμα της**

εποχής πριν την άνοδο των ναζί στην εξουσία. Μια κορυφαία στιγμή του γερμανικού εξπρεσιονισμού και η πρώτη ταινία με ήρωα έναν serial killer, η οποία προβλέπει με ανατριχιαστική οξυδέρκεια την επερχόμενη ιστορική "θύελλα".

Από τους μορφασμούς του Πίτερ Λόρε μέχρι το ανατριχιαστικό σφύριγμα του μουσικού σκορ, αυτό το αριστούργημα γερμανικού εξπρεσιονισμού συνεχίζει να συναρπάζει και να αποτελεί σημείο σύγκρισης για κάθε μεταγενέστερο θρίλερ με θέμα κατά συρροή δολοφόνους.

Εμπνευσμένη από τους αληθινούς φόνους μικρών παιδιών που συγκλόνισαν το 1929 το Ντίσελντορφ της Γερμανίας, η ιστορία της ταινίας μας προσγειώνει στο μάταιο ανθρωποκνηνητό της αστυνομίας και στην ιδέα της να επιστρατεύσει τον τοπικό υπόκοσμο για να ξετρυπώσουν τον απεχθή δολοφόνο. Πορτοφολάδες, μικροαπατεώνες, τυχοδιώκτες παίρνουν τα πράγματα στα χέρια τους, καθώς ένα τέτοιο τέρας δεν έχει θέση να κρύβεται ούτε πίσω από τις δικές τους παράνομες σκιές.

Αυτό ακριβώς είναι το «M», πέρα από αγαπημένη ταινία του δημιουργού της Φριτς Λανγκ: ένα περίτεχνα στημένο φιλμ νουάρ, ένα παιχνίδι με το φως και τις σκιές. Ετσι ώστε ο τρόμος να απεικονίζεται ακόμα και σχηματικά - με γεωμετρικές παραμορφώσεις των προσώπων, των σπιτιών, των κτιρίων, των δρόμων. Επιπλέον, η απόφαση να γυριστεί η ταινία εξολοκλήρου σε στούντιο συνετέλεσε στη δημιουργία ενός αποπνικτικού κλίματος, με το πνιγρό αστικό τοπίο της εποχής να σε εγκλωβίζει στο σασπένς.

Ο Λανγκ, ένας από τους πρωτοπόρους του γερμανικού εξπρεσιονισμού, γνώριζε πολύ καλά πώς να δημιουργήσει μία σοκαριστική και μακάβρια **ατμόσφαιρα, χωρίς να δείξει τη βία.** Χρησιμοποίησε την εικόνα συμβολικά και τους ρυθμούς κινηματογράφησης και το μοντάζ ψυχολογικά. Ενα κοριτσάκι που παίζει με την μπάλα του, ο δολοφόνος που του χαρίζει ένα μπαλόνι, οι κραυγές της μητέρας του που μάταια το αναζητά με αγωνία, η μπάλα που κατρακυλά παρατημένη, το μπαλόνι παγιδευμένο στα ηλεκτροφόρα σύρματα του δρόμου. Το αίμα παγώνει με όσα διαδραματίζονται στο μυαλό μας, κι όχι στην οθόνη.

Αν και το «M» αποτέλεσε την πρώτη ομιλούσα ταινία του μεγάλου Γερμανού σκηνοθέτη, ο Λανγκ δεν έπεσε στην παγίδα να την πουκώσει με περιττό διάλογο. Εμπιστεύτηκε το αλάνθαστο ένστικτό του να χρησιμοποιήσει τον ήχο επιλεκτικά και, σε στιγμές, να αφήσει τις σιωπές να μιλήσουν δυνατότερα. Γιατί στα θρίλερ σε ανατριχιάζουν περισσότερο οι απομονωμένοι ήχοι: τα βήματα πάνω στο παγωμένο πεζοδρόμιο, ένας χτύπος, μια κραυγή ή ένα απλό σφύριγμα.

Βασικός άξονας της ταινίας η εμβληματική ερμηνεία (και η πρώτη πρωταγωνιστική εμφάνιση) του Πίτερ Λόρε στο ρόλο του Δράκου. Το γλοιώδες ύφος που φόρεσε στο παχουλό του πρόσωπο, το άλλοτε τρομαγμένο και άλλοτε αρπαχτικό βλέμμα του αγριμιού, το σκυφτό του περπάτημα, οι ημίτρελλες γκριμάτσες στον καθρέφτη, το σφύριγμα. Αυτό το σφύριγμα που συνεχίζεται στο αυτί σου, ακόμα

κι όταν έχεις εγκαταλείψει την κινηματογραφική αίσθηση κι έχεις βγει στο λυτρωτικό φως.

Το «M» αναφέρεται στο αρχικό της λέξης «murderer», ταυτόχρονα όμως αποτελεί και το πρώτο γράμμα της λέξης «mass», μάζα. Ποιος είναι πιο ένοχος, ποιος αμιγώς αθώος; Ο Λανγκ μπορεί να έπλασε ένα κλασικό, αξεπέραστο αστυνομικό φιλμ νουάρ, αλλά σε μία δεύτερη ανάγνωση μας χάρισε και μία εξαιρετικά στοχαστική ματιά παρατήρησης πάνω στη συμπεριφορά του πλήθους, την αντίδραση της κοινωνίας όταν νιώθει ότι απειλείται, τη μαζική βία, την αυτοδικία. Η σκηνή που το πλήθος των περαστικών ορμάει να λιντσάρει έναν αθώο γέροντα γιατί φέρθηκε με καλοσύνη σ' ένα μικρό παιδάκι, οφείλει να μας στοιχειώσει ακόμα και σήμερα. Ακόμα κι αν, το 1931, αναφερόταν στη γοργά εξελισσόμενη ναζιστική Γερμανία.

ΠΟΛΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Υπόθεση:

Βερολίνο, αρχές 1930. Η τοπική κοινωνία αναστατώνεται από την ύπαρξη ενός τρομακτικού σίριαλ κίλερ, που σκοτώνει μόνο παιδιά. Ο «δράκος» αυτός, καταφέρνει και ξεφεύγει συνέχεια και ο αριθμός των παιδιών που εξαφανίζονται μεγαλώνει. Κανείς δεν μπορεί να φανταστεί ποιος μπορεί να είναι αλλά ο δολοφόνος έχει ένα χαρακτηριστικό: σφυρίζει πάντα έναν συγκεκριμένο σκοπό από ένα κομμάτι κλασικής μουσικής... Στο μεταξύ, η υποψία πλανάται στον αέρα και οι άνθρωποι ψάχνουν ανάμεσά τους τον στυγνό δολοφόνο. Η αστυνομία κάνει κάθε δυνατή προσπάθεια να εντοπίσει τον δολοφόνο, φρουρεί κάθε δρόμο και ερευνά τις συνοικίες σπιθαμή προς σπιθαμή. Παράλληλα, ο υπόκοσμος της περιοχής αποφασίζει να αναλάβει δράση! Οι μικροκακοποιοί και οι κλέφτες, δυσανασχετούν με τη βαριά αστυνομική της περιοχής, που δεν τους επιτρέπει πια να κάνουν τις απατεωνιές τους, και αποφασίζουν να βρουν αυτοί μόνοι τους τον σίριαλ κίλερ και να δώσουν ένα τέλος σε όλο αυτό. Συνεννοούνται με τους ζητιάνους των δρόμων, που κυκλοφορούν παντού χωρίς να τους υποψιάζεται κανείς, και τους αναθέτουν το έργο να κατασκοπεύουν στους δρόμους για να ανακαλύψουν τον απεχθή εγκληματία. Πράγματι, σύντομα ο δολοφόνος προδίδεται από τον μουσικό σκοπό που σφυρίζει, τον οποίο αναγνωρίζει ένας τυφλός ζητιάνος. Ο δολοφόνος πέφτει στα χέρια των κακοποιών, οι οποίοι τον πάνε σε ένα λαϊκό δικαστήριο δικό τους, με σκοπό την αυτοδικία...

Η ΤΑΙΝΙΑ

Πόσο αέχαστο είναι το σφύριγμα του δολοφόνου στην ταινία! Ο διάσημος μουσικός σκοπός από την σουίτα νο.1 από το «Πέερ Γκυντ» του Έντβαρντ Γκριγκ, που προμηνύει το κακό που πρόκειται να επακολουθήσει... Και πόσο έξυπνος και δεξιότεχνος ο Φριτς Λανγκ, που χρησιμοποιεί αυτό το ηχητικό τέχνασμα, στην πρώτη του κιόλας ομιλούσα ταινία, για να υποδηλώσει την απειλητική και δυσοίωνη παρουσία του δολοφόνου στην υπόθεση! Το «M», γυρισμένο το 1931, στην κρίσιμη εποχή του μεσοπολέμου, μόλις οι ναζί αρχίζουν σιγά σιγά να κάνουν αισθητή την απεχθή παρουσία τους, είναι η αποθέωση του ζοφερού **κλίματος φόβου και επικείμενου κακού που εγκυμονούσε στη γερμανική κοινωνία εκείνης**

της εποχής. Ο δολοφόνος είναι ανάμεσά μας και δεν είναι ένας αλλά σύντομα πολλοί: **όλοι οι ναζί.** Η κοινωνία περνάει κρίση, οι αξίες δοκιμάζονται. Αρκεί η ιδέα ενός άγνωστου δολοφόνου που κυκλοφορεί ανάμεσά μας για να υπάρχει ένα διάχυτο αίσθημα φόβου, ώστε οι άνθρωποι να χάνουν την ψυχραιμία τους, να μετατρέπονται σε όχλο, να παραιτούνται από δικαιώματά τους και να αποδέχονται μεγαλύτερη αστυνόμευση... Σε τέτοιες κρίσιμες καταστάσεις, μια ισχυρή αυταρχική δύναμη συνήθως εμφανίζεται που μεταφέρει στον κόσμο ένα κίβδηλο αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας, όπως θα συνέβαινε δύο χρόνια μετά την ταινία, με την άνοδο των ναζί στην εξουσία το 1933...

Πόσο προφητική και πόσο διορατική είναι αυτή η αριστουργηματική ταινία που, ενώ δεν αναφέρεται βέβαια στους ναζί, εκφράζει όλη αυτή την εκρηκτική ατμόσφαιρα και τις ζοφερές, παρακμιακές συνθήκες μιας κοινωνίας που νοσεί. Όταν γυρίστηκε η ταινία, στη Γερμανία δεν είχε γίνει ακόμα ξεκάθαρη η επιλογή ανάμεσα στην αναρχία και την αυταρχικότητα, γεγονός που διατηρεί ζωντανή ακόμα τη διαμάχη ανάμεσα στα λούμπεν στοιχεία και το νόμο, και ο Λανγκ αρπάζει την ευκαιρία να το απεικονίσει αυτό μέσα στην ταινία του. Το «M» είναι μια ταινία με κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, όπου ακόμα υπάρχει ελευθερία λόγου. Δύο παράλληλες κοινωνίες, αυτές του επίσημου κράτους με την αστυνομία και της παρανομίας με τους κακοποιούς που έχουν τους δικούς τους νόμους, συναγωνίζονται και ανταγωνίζονται πάνω στο ίδιο θέμα, η κάθε μια για διαφορετικούς λόγους: την εύρεση του δολοφόνου.

Και ενώ η ταινία δεν αρνείται την αποτελεσματικότητα των αστυνομικών επιθεωρητών, όπου με μεγάλη μεθοδικότητα φτάνουν στα ίχνη του εγκληματία - σε κάποιες υπέροχες σκηνές που έχουν εμπνεύσει πολλές αστυνομικές ταινίες αλλά σίγουρα και αμέτρητες τηλεοπτικές σειρές -, η πλάστιγγα γέρνει λίγο περισσότερο προς το μέρος του υπόκοσμου, που λόγω εξυπνάδας και πρακτικότητας που έχουν αποκτήσει στην πιάσα, αναλαμβάνουν δράση από μόνοι τους και φέρνουν αποτέλεσμα. Τίθεται βέβαια και εδώ το ζήτημα της **αυτοδικίας**, ένα πολύ σημαντικό θέμα ειδικά εκείνη την εποχή αλλά και γενικότερα. Σε μια εκπληκτική σκηνή, σε ένα αυτοσχέδιο λαϊκό δικαστήριο, ο δολοφόνος έρχεται αντιμέτωπος όχι με τους αποστασιοποιημένους, ανώτερους κοινωνικά αστούς του επίσημου κράτους, αλλά με τους συμμορίτες, τους προαγωγούς, τους κλέφτες και κρίνεται από αυτούς, βγάζοντας έναν συγκλονιστικό λόγο υπεράσπισης, που αγγίζει το θέμα της ψυχολογίας του εγκληματία. **Η ταινία παίρνει έτσι και διαστάσεις κοινωνιολογικής και ψυχολογικής πραγματείας πάνω στην ανθρώπινη φύση. Ένας πραγματικά λαμπερός και ξεχωριστός συνδυασμός, που, με τον ευρηματικό, εξπρεσιονιστικό τρόπο του Λανγκ, μας δίνει μια κινηματογραφική δημιουργία άνευ προηγουμένου.**

Το «M», βασίζει χαλαρά την υπόθεσή του στην υπόθεση του γερμανού σίριαλ κίλερ Πέτερ Κούρτεν, τον λεγόμενο «Δράκο του Ντίσελντορφ», που έδρασε τη δεκαετία του '20, αν και ο Λανγκ έλεγε ότι η ταινία αντλεί στοιχεία και από διάφορους άλλους σίριαλ κίλερς που τρομοκρατούσαν εκείνη την εποχή τη Γερμανία, όπως τους Χάαρμαν, Γκρόσμαν

και Ντένκε.

Το σενάριο της ταινίας είναι της τότε συζύγου του Λανγκ, Τέα Φον Χάρμπου, η οποία είχε γράψει και το σενάριο του «Μετρόπολις». Η Τέα, αμφιλεγόμενη προσωπικότητα, μιας και έγραφε μερικά από τα πιο σημαντικά σενάρια του Λανγκ αλλά και ασπάστηκε αργότερα το ναζισμό, δίνει και εδώ ένα μεταχρυσικό σενάριο: ο φόβος που επικρατεί στο σενάριο, δεν μπορούμε εύκολα να ξεχωρίσουμε αν μας προειδοποιεί να προφυλαχτούμε ή αν προοιωνίζει ντετερμινιστικά αυτό που επερχόταν στο πολιτικό προσκήνιο. Είναι με το θαυματουργό σκηνοθετικό άγγιγμα του Λανγκ που η ταινία είναι τόσο μοιραία, σοφά απαισιόδοξη και στοχαστική, και μετατρέπεται τελικά σε μια **ταινία-μαρτυρία της εποχής.** Και δεν είναι τυχαίο, που ο Λανγκ αντιμετώπισε προβλήματα από τους ναζί όταν ήθελε να ξεκινήσει τα γυρίσματα της ταινίας του, ούτε το ότι τελικά η ταινία απαγορεύτηκε το 1934, αφού οι ναζί είχαν αναλάβει και επίσημα πια την εξουσία.

Μέσα στις άλλες αρετές της ταινίας είναι και η πρωτοποριακή για την εποχή του χρήση του ήχου στον κινηματογράφο. Ο Λανγκ και εδώ κάνει θαύματα: προτιμά να μη βασίσει την ταινία του στον διάλογο, όπως έκαναν πολλές τότε ταινίες, αλλά χρησιμοποιεί τον ήχο για εξάισια κινηματογραφική οικονομία, όπως όταν συνδυάζει τον ήχο της μητέρας που φωνάζει το παιδί της, με συνεχόμενα πλάνα που τονίζουν την απουσία του, άρα και την μοιραία κατάληξή του, αλλά και φυσικά, το περίφημο σφύριγμα, που χρησιμοποιείται ως λάϊτμοτίφ, δανεισμένο από την όπερα, συνδεδεοντας δηλαδή, συγκεκριμένη μουσική με συγκεκριμένο πρόσωπο ή θέμα. Επίσης, η συμβολική απεικόνιση της διαταραγμένης προσωπικότητας του θύτη γίνεται με ευφυή κινηματογραφικό τρόπο, μέσα από ένα οπτικό παιχνίδι με την εικόνα του σε διάφορα σημεία της ταινίας, είτε πρόκειται για τη σκιά του, είτε για τις γκριμάτσες που κάνει ή για το πώς διαβλάται και παραμορφώνεται το πρόσωπό του μέσα από διάφορα αντικείμενα, ενώ, τέλος, αξιοσημείωτος είναι και ο τρόπος που η ταινία επικεντρώνει στην ουσία στα δύο διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, το υψηλό και το χαμηλό, θέλοντας με έναν ειρωνικό τρόπο να σχολιάσει την πιθανή συγγένεια μεταξύ αυτών των δύο.

Στον πρωταγωνιστικό ρόλο, ο Πέτερ Λόρε ήταν αξεπέραστος σε αυτή την ερμηνεία που τον καθιέρωσε. Ο Λόρε είχε ήδη θεατρική εμπειρία στο θέατρο του Μπρεχτ και εδώ έβαλε όλο του το ταλέντο, ενσαρκώνοντας τέλεια μια διαταραγμένη προσωπικότητα, και μετά από αυτό τον ρόλο έκανε μεγάλη καριέρα στο Χόλιγουντ, παίζοντας σε διάσημες κλασικές ταινίες, όπως «Το γεράκι της Μάλτας» και «Casablanca».

Η ταινία «M» έχει υπάρξει ένας κινηματογραφικός μύθος. Έχει ψηφιστεί σε πολυάριθμες λίστες ως μια από τις σημαντικότερες ταινίες στην ιστορία του κινηματογράφου. Το 2010, το περιοδικό Empire τη συμπεριέλαβε μέσα στις «100 καλύτερες ταινίες του παγκόσμιου σινεμά»... Ήρθε η ώρα να την απολαύσουμε ξανά στη μεγάλη οθόνη...

ΦΡΙΤΣ ΛΑΝΓΚ

Στην αρχή του φυλλαδίου.